

Dr. Gondos Anna
pszichológus

Kriston Andrea
egészségtanár

Novák Julianna
dula

Dr. Boros Judit
szülész-nőgyógyász

Schanda Mónika
instruktor. G.I.

Bővebb információ: 331-5097, Üzenetreggizto: 303-2639, Jelentkezés a találkozókra minden hónap utolsó keddjén a Gordon Klubban

FÓKUSZBAN

EMLÉKEK A BOKRÉTA UTCAI SPECIÁLIS NEVELŐOTTHON 1988-AS KÖRÜLMÉNYEIRŐL, JELLEMZŐIRŐL I. RÉSZ

Mindenek előtt úgy vélem a speciális otthon fogalmát kell tisztáznunk, leírunk, vagy körülírunk. Számos utasítást, rendeletet áttanulmányoztam, de csupán egy forrásból tudok hiteles, az egykori „bokrétás időszakra”, és a jelenlegi körülményekre is érvényes kifejtésre utalni. Molnár László a „HÁLÓ” c. lapban (1999. június) a speciális gyermekvédelmi ellátásról az ombudsmani vizsgálat nyomán, tehát meglehetősen felelős közegben ír erről részletesen, a probléma lényegét bemutatva.

„A gyermekek védelméről szóló 1997. évi XXXI. tv. 58. §-a és a 15/1998. IV., 30. NM rendelet 126. § -a a speciális gyermekotthon, vagy gyermekotthon speciális csoportja létesítését írja elő. A tartósan beteg fogyatékos, beilleszkedési, magatartási vagy tanulási zavarokkal küzdő, szenvedélybeteg, illetve kora miatt különleges ellátást igénylő gyermekek számára kell (ene) gondoskodást, reszocializációt, valamint rehabilitációt és rehabilitációt nyújtani.”

„A súlyosság mértékének megítélése – a fogyatékosok egyes válfajai kivételével – esetleges és a tünetek „látványosságától”, a veszélyesnek ítéletességétől, a megítélők szakmai tapasztalatától függ, és nem utolsó sorban a gondozó helyek felkészültségétől és toleranciájától.”

A specialitásnak és a speciális intézeti megítélésnek ez az értelmezése számomra visszamenőlegesen és ma is megfelel, úgy a Bokréta utcai otthon akkori történeti körülményeire, mint más hasonló helyzetre. Nem meglepő, hogy az állampolgári jogok országgyűlési biztosának általános helyettese is a speciális igények azonnali biztosítását írta elő, és kérte ennek felügyeletére egy miniszteri biztos kijelölését. A végrehajtásra és felügyeletre vonatkozó ajánlásokat az ombudsman a családügyi miniszternek címezte, ezzel is hangsúlyozva ezek fontosságát.

FÓKUSZBAN

A Bokréta utcai nevelőotthon a 80-as évek végén minden szempontból speciális intézménynek számított. A teljes létszám 119 volt, amely telítettség esetén elérte a 75-80-as növendéklétszámot. „Dicsekvés” és minden túlzás nélkül elmondhatom, hogy ez válogatott „legénység” volt. Ide helyezték a visszaeső bűnelkövetőket, a különlegesen összeférhetetleneket és már a 80-as évek elejétől a ragasztósokat és a szerves oldószerekkel élőket /13-18 évesek/.

Jócskán küldtek alkoholistákat is, akiknek elszaporodását a Mester utca környékén tömegével előforduló kocsmák illetve italboltok csak fokozták. Minden rosszindulat nélkül kijelenthetem, hogy bizonyos társintézetek vezetői a mi rovásunkra igyekeztek megszabadulni nehezen kezelhető gyerekeiktől. Ez a fajta „profiltisztítás” a körülmények természetes velejárója volt.

Mindezt követte a többi természetesnek is vélhető körülmény. A gyermek és fiatalok bűnözők nagy száma és a várható további devianciaveszély miatt szinte állandó rendőrségi ellenőrzés, megfigyelés alatt álltunk. Az Ifjúságvédelmi Osztály (IVO) igyekezett az intézet vezetőit különféle szigorító eljárásokra: rácsok, fogdák, elkülönített szakaszok stb. rászorítani. Mindez nem volt kellemes ugyan, de némileg érthető volt. A vizsgáló, kihallgató rendőrtisztek többsége megértő és tisztességes volt; s ez nőtt is annak mértékében, ahogy emlékezetükben (az övéikben és az enyéikben is) távolodtak a különböző feszültséget okozó körülmények (kihallgatások, vizsgálatok, nyomozások stb.).

Jó tapasztalatom alakult ki azokról a tisztekről, akik valamilyen szinten sportemberek voltak. Ezek gyakran később is, „bokrétságokkal” találkoztam rendezvényeken, vagy egyéb helyen, megemlézték, hogy növendékeim esetleg utcán is megkeresték a szigorúságukról is közismert egykori elszámoltatókat, vizsgálókat, esetleg csak azért is, hogy beszéljenek velük életükről, családjukról, pozitív változásairól. E tekintetben engem is a fentiekkel egybehangzó pozitív tapasztalatok értek. A „Drog-gondok” /1999. 06. 26./ konferencián kellemes hosszú beszélgetést folytattam B. Anikó nyugdíjas rendőr alezreddel, az egykori híres kajakversenyzővel, aki szívesen idézte fel a „bokrétság” gyerekekkel kapcsolatos élményeit. Elmondta, hogy egykori kollégája, a nehézatléta Vágóné (L. Laci vizsgálója) ma már szintén alezredes és csepeli kapitány, szintén őriz a véletlen találkozásokból kedvező benyomásokat. A férfi kihallgatók között volt magas- és rúdugró, aki egykori növendékeimnek nem véletlenül volt szimpatikus.

Ezekre a kihallgatásokra mindig küldtem a növendékekkel kísérő nevelőt. Soha nem tapasztaltam törvényteleniséget, vagy túlzottan ellenséges hangulatot. Azt hiszem, hogy ezeknek a tiszteknek a többsége sajnálta a gyermekeimet, nyomasztó családi körülményeik miatt, a devianciák súlya miatt. Meg kell azonban mondanom, hogy e tekintetben emlékezetem szerint magával az IVO vezetőjével élesebb eszmecsere, vitám maradt. Ő elmondta, hogy a pszichológus nem pap, ha akarja, könnyebben hozzáférhet a gyerekek gondolataihoz, szándékaihoz és lelki világához, könnyebben, mint a rendőrök, vagy kihallgatók. A célzást rögtön megértettem, és nem nagyon csodálkoztam. Türelmesen elmagyaráztam, hogy a pszichológusnak a házban speciális gyógyító és javító szerepe van, minden egyéb együttműködést elhárítottam.

Roszzabbak voltak a tapasztalataim a házban maradt és kiszorításomban reménykedő, sőt erre fogadásokat is kötő régi vezetőkkel (a volt igazgatóval és helyettesével). Ők nyíltan kezdeményezték a IX. kerületi helyi kapitányság altisztjének a (külsőre is riasztó megjelenésű „Katicának”) konkrét brutalitásokra és beavatkozásra irányuló szervezését, mozgatóját. Ezeknek a volt vezetőknek kijelentéseiből nyilvánvalóvá vált, hogy szerették volna a rendőrséggel elvégeztetni a maguk munkáját. Ennek az alsóbb rendőrségi szintnek a szereplése a kultúrált vizsgálói, felügyelői állomány számára sem volt szimpatikus; élesen elhatárolódtak tőle, sőt voltak vizsgálók, akik megismerve a gyerekeket ért retorziókat, nyíltan elítélték ezt a rendőrségi viselkedést és magatartást. Ezt nyíltan is hangoztatták.

Lassan mindenki előtt világossá vált, hogy én a gyógyító pszichológiai munkáért és a gyerekek korrekciójáért vagyok a házban, onnan kiszorítani „kiutálni” nem lehet, és legfeljebb ideig-óráig tartó kellemetlenségeket okozhatnak nekem, súlyosabb gondokat nem. Ezt a meggyőződésemet nyíltan is közöltem, valamint azt is, hogy a túlkapaszkodásoknak, jogtalan beavatkozásoknak senkinek a részéről; adott esetben még a hatóság részéről sem engedek.

Nem egy esetben meg kellett küzdenem a szűklátókörűséggel, rossz beidegződéssel, amelyek majdnem annyit ártottak, mint a konkrét törvénytelen beavatkozások. Valaki kitalálta, hogy a házba bizonyos idő után (záróra) nem bocsátható be növendék, különösen, ha állapota is kifogásolható (részeg, szipus, tántorgó stb.). A kényelemhez szokott portások a maguk értelmezése szerint igyekeztek ezt a szabályzatot (a régi vezetők utasításából eredt) pontosan betartani és végrehajtani. Én nem értettem egyet ezzel a

rendelkezéssel és a hozzá kapcsolódó magatartással még kevésbé. Felfogásom az volt, hogy ez a rácsokkal elcsúfított, riasztó külsejű ház
FÓKUSZBAN

a gyerekek otthona. Itt vannak a legnagyobb biztonságban, ide éjjel és nappal be kell őket bocsátani. Az általam ilyen módon megváltoztatott szabályzat végrehajtását az éjszaka legváratlanabb időpontjában ellenőriztem. Volt úgy, hogy éjjel állítottam be, máskor éjfél előtt, vagy éjfélkor érkeztem. Lehetetlen volt kiszámítani érkezésem időpontjában. Ez a váratlanság és kiszámíthatatlanság a saját érdekeimnek és a ház érdekeinek is megfelelt. Mindenképpen meg akartam akadályozni az ellendrukkerek hatósági telefonjainak lehetőségét, a hozzám érkező levelek, hivatalos állásfoglalások, növendékanyagok, átolvasását, tanulmányozását. A késő esti beérkezésem lehetőséget nyújtott arra, hogy személyesen tanulmányozzam a gyerekek állapotát, az ún. rendellenes beérkezések tapasztalatait. Hamar meggyőződhettem arról, hogy a fele sem igaz a rendzavaró vagy a zárórszabályokat sértő híreszteléseknek. Különben is, meggyőződésem az volt, hogy a gyermeknek, ha szípus is, ha részeg is, a házban a helye, mert ott van biztonságban, és a nevelője kötelessége az, hogy gondját viselje a kijózanodásáig, a szenvedélybeteg mámor elszállásáig.

Jó okom volt arra, hogy külön szabályozzam a detoxikálóra szállítással kapcsolatos szokásokat. Egy konkrét esetben, mikor a házban voltam, végignézhettem egy kijózanítóba szállítás előzményeit és későbbi bonyolalmait. A kijózanítóba szállított gyerekekkel, illetve velem, az igazgatójával tetemes kártérítést kívántak fizettetni. Azt állították, hogy a viszonylag cingár növendék összetörte az igénybe vett autó berendezéseit, műszereit, és ezzel jelentős kárt okozott. Ma is előttem áll ennek a növendéknek a képe. Ha valóban lettek volna az autóban műszerek és berendezések, tartani lehetett volna ilyen károkozástól. Ebben az esetben azonban nem. A beszállító autón a kívül látható vörös kereszten kívül semmi más nem volt, belül az egész berendezés egy labilis pad volt, amely bár ide-oda billegett, semmit össze nem törhetett. Magát a gyereket viszont jócskán összetörték. Kék zöld foltok és horzsolások bőven akadtak rajta. Hihetőnek tűnt az állítása, hogy a dühödt mentősök még meg is taposták. Ezt nem volt módomban ellenőrizni. A mentőautó valamennyi feliratát és a szállítás időpontját is feljegyeztem. Gazdaságvezetőm bejelentette, hogy ő nem fog fizetni. Közöltem, hogy én sem, de előbb körül akarom járni az egész problémát. Végül is megérzésem helyesnek bizonyult és egy nevelői megbeszélésen szaporodó létszámú új testületemmel a detoxikálásból eredő kötelezettségeinket. Saját tapasztalataimat is hozzáfűztem ehhez a megbeszéléshez. Életem egyik legkellemetlenebb és legdegusztálóbb a kijózanítóba tett látogatás, ahova elkísértem az egyik szerencsétlen beutaltat. Nem szükséges úgy érzem részletezni a jelenetet. Gumicsizmában ügyködő detoxosok gázolnak a leírhatatlan váladékban. Elmondtam a többségében fiatal nevelőknek, hogy ha lehet, én nem akarok még egy ilyen látványban részesülni. Egyben közöltem ezt is, hogy a kijózanítóba szállítás ugyanúgy része a növendék életének, mint a kihallgatásán való részvétel és tanúságtétel, tehát ide is kísérni kell a fiatal.

Ezek a fiatal nevelők, akiket a leendő kollektívámban folyamatosan beépítettem, a legkülönbözőbb területről kerültek hozzánk. Voltak közöttük iparoktatók, mérnökök, fiatal sportolók, a legkülönbözőbb okok miatt hozzánk kerültek. Sz. László például mérnök volt és üzemvezető. Ő valószínűleg vallási meggyőződése miatt jött hozzánk. El kell mondanom, hogy a Bokréta utcában a kapu alatt kettős arcképen látható volt 45-ös évben kivégzett és a Duna parton a habokba géppuskázott két mártír szociális munkás emlékporthéja. Az egyikük valamikor a Bokréta utcai leányotthon igazgatója, Salkaházi Sára, a másik Bernovics Vilma, egy híres feltaláló mérnök leánya, ugyanezen otthon hitoktatója volt. Mindkettőnek azért kellett elpusztulnia, mert a házban számos zsidó üldözöttet rejtettek és védelmeztek életük kockázatásával. Emlékszem, hogy a velük együtt dolgozó Jolsvai Hedvig szociálistestvér kéttucatnyi nevelő előtt mesélte el a mártírság szívszorító történetét. Sz. László résztvevője volt ennek az elbeszélésnek. Őt már előtte is vonzották a vallási meggyőződések. Jolsvai Hedvig későbbi tevékenységével is minden tekintetben igyekezett erősíteni a házban a szociális szellemet és a mártírok

tiszteletét. Nem volt egyetlen karácsonyunk sem, melyen ne láthatták volna a növendékek vagy ezeknek szülei a szociális testvér gyönyörű saját készítésű betlehemi figuráit. Ezek az esteken rendszerint Salkaházi novelláskötetéből olvasott fel Hedvig nővér részleteket. A szülők, akik már régtől nem részesültek vallásos befolyásban vagy ezt a családi körülményeik miatt elfeledték, meghatódottan hallgatták a szociális nővér szavait. Ők is természetesnek érezték a mártírok arcképének a jelenlétét az intézetben. Sőt. A kultúraltabb rendőrtisztek is felzárkóztak az általános tisztelethez. Jolsvai Hedvig más tekintetben is részt vett a karácsonyi ünnepség rendezésében. Volt olyan este, amikor ő osztotta a növendékek ajándékait (zoknikat, sálakat, kesztyűket stb.). Az ünnepség után az általános növendékvacsorán szívesen részt vett, velünk fogyasztotta a halászlét vagy a rántott halat. Ilyenkor a vacsorát gyertyafény mellett, általános asztali áldás kíséretében töltöttük el. A szakácsnőket hazaküldtük, és a szolgálatot, ugyanúgy, mint a nőnapokon is tisztára mosdatott, ez alkalomra külön megfürdetett növendékeim szolgálták fel.

FÓKUSZBAN

Közben be kellett volna fejeznünk detoxikálós történetünket, de ezzel adós maradtam. Közölhetem, hogy végül nem fizettünk kártérítést, mert a kijózanítószerek nem voltak abban a helyzetben, hogy bebizonyíthaták volna bármiféle berendezés létezését a leírásokban rögzített és pontos időpontra is behatárolt mentőautóban. Igaz, mi sem tudtuk bebizonyítani, hitelt érdemlően a gyerek megveretését. Pedagógusaim levonták azt a következtetést, hogy a detoxikálóba csak igen ritka esetben, akkor is a jelenlétükben küldhetnek gyereket. Elszaporodtak viszont a pedagógusok által lebonyolított kijózanítószerek, az esetek többségében sikeresen (tej, meleg víz stb. alkalmazásával). Volt olyan eset, amikor az éjszakai kolleganőm bizonyíthatóan életet mentett a helyesen lebonyolított sikeres akciójával. V. Évának osztályvezetői dicséretet kértem ez alkalommal. Ő a dicséretet nem kapta meg, az én pedagógiai eljárásomat /orvosi beavatkozás nélküli józanítás/ viszont határozottan megkérdőjelezték, nem először és nem ez egyszer.

Az intézet életét tovább elemezve megemlíthetem, hogy a Bokrétában is egyik legkedvesebb, a közösség és a pedagógusok által is szeretett időtöltésünk és vállalkozásunk volt a hosszabb túrák, természetjárások alkalmazása akár viruló tavaszban, akár a havazott tájban, vagy éppen hóesésben. Néhányukkal még a barlangot is kipróbáltam (Hét lyuk - Zsomboly). Minden ilyen túra nagy élményt, bizalmat szinte jutalmat jelentett az ő részükre és az én számomra is. Készültünk rá, és az élmények feldolgozása is igen hasznos volt. További terveket és vágyakat ébresztett, javította a közhangulatot, elviselhetőbbé tette a kissé rideg körülményeket, a rácsos környezetet.

A legjelentősebb, az egész közösséget megmozgató vállalkozásunk volt a téli börtönös túra, melyre voltaképpen lámpa nélkül, télen, magas hóban indultunk el, néhány vállalkozó szellemű pedagógus kollégánkkal együtt. Egészen a hegy hóval borított csúcsáig, az 1000 m-es magasságban lévő kilátóig mentünk. A legutolsó szakaszon olyan magas volt a megüledett hó, hogy több előzetes hangulatos túránk résztvevője, a 198 cm-es kosárlabdázó, a gyerekek kedvence, K. Zsolt is hónaljáig süppedt benne. Itt volt elég panaszkodás és szemrehányás a „lelketlen” igazgató” rovására, akit szerintük (K. Péterék szerint) csak azért találta ki ezt a túrát, hogy egyeseket hagyja elpusztulni levegő nélkül. Ezek a növendékek a gyakori alkoholizálás és szipuzás nyomán tényleg elvesztették tüdőkapacitásuk, légzőképességük jelentős részét, és eleget rimázkodtak azon, hogy rakjunk tüzet és pihenjünk. Persze pihenésről szó sem lehetett. Zsolt segítségével egymást húzva, vonva végül is felvergődtünk a kilátóig, és a kilátótól, akinek volt ereje körülnézni, csodálatos messzeségben is látta az éjszaka fényeit, és természetesen a levegő is kristálytisza volt mindenütt. Ahogy most visszagondolok erre az éjszakára, olyan nehéz volt, hogy észre sem vettük, milyen szép. Nem tekintettem különös érdemnek, hogy senki nem veszett el. Az egész pálya olyan volt, hogy nem volt hová és hol elveszni – kimerülni, a fáradságtól összerogyni, többet nem bírni lehetett volna. Az út Kisinoctól Kisinócig tartott. A kilátótól lefelé vezető

úton a megolvadt hóból képződő vízesések zuhogtak a nyakunkba, és nem kapaszkodhattunk másba, csak a szűrős szederbokorba. A gyerekek észre sem vették, hogy egy csodálatos arborétum mohos tölgyfái között megyünk keresztül a kisinóci elmeógyógyintézetig. Itt parkoltunk saját és kölcsönkért autóinkkal. Hazafelé s a kocsikban természetesen mindenki úgy elaludt, hogy még a nevelőotthonnál is alig lehetett őket felébreszteni. Visszaemlékezve csodáltak, hogy mindezt kibírták, de ez csodálkozás nem párosult melldöngetéssel.

Az izgalmasnak tűnő (ha kínzó és gyötrő is) éjszakai túrákon kívül más olyan vállalkozásunk is volt, amely a környezet és a hangulatjavítás fontos eleme, létrehozója és fenntartója volt. Ezek közül az R. Attila-féle kondicionáló és testépítő közösséget, szobát és felszerelést kell említenünk elsősorban. Bár Attila nagyon változó életet mondhatott magáénak, amely egyformán hozott sikeres és leépülő szakaszokat, egy ideig a gyerekek többsége számára romantikus és izgalmas versenyszellemet, színvonaljavító légkört teremtett. Legtöbben, ha nem is mindenki, de elég sokan áldozatot is hajlandók voltak hozni azért, hogy

bekerülhessenek ebbe a közösségbe. Kétségtelen, hogy Attila kitűnő sportember volt nem csak súlyemelésben, de futásban is, amelyben Sz. László társaként Lengyelországban a „Mák elleni” – kábítószer ellenes futás magyar résztvevőjeként, mint maratoni futó hírnevet és a lengyelek jó barátjaként számos ismerőst szerzett magának. Később mindenki azt várta, hogy a felfelé ívelő szakasz további sikereket és hírnevet hoz számára. Én a lengyelországi sikerek elismeréseként, köszöneteként meghívtam őt gyermekfelügyelőnek, és komolyan gondoltam azt, hogy tisztességes lakást – ha nem másutt, a pedagógusszállóban – és életkezdési segítyt szerezhettek számára. Ezt sokan meg is ígérték, de az elgondolással magamra maradtam- Végül, mint gyermekfelügyelő túlterhelődött, és a kibontakozásához nem tudott elegendő pénzt gyűjteni. Elment – azt hiszem – munka és életkedve is. A testépítő szakkört is abbahagyta, melyben jelentős sikereket ért el és többet is elérhetett volna. A GYIVI egyik pártfogó felügyelője toplless bárt és éjszakai mulatót rendezett be,
FÓKUSZBAN

szervezett és (sajnos így van) néhány háznőre a Bokréta utcai nevelőotthontól. Ő csábította el a szorult helyzetben lévő R. Attilát éjszakai portásnak és kidobó embernek, M. Ferencnek ez az akciója nem egyedüli hatás, amely a jó esélyekkel induló R. Attilának megadta a kegyelemdöfést. De mindenesetre a hatások közül szorult helyzetében egyáltalán valamiféle megoldást, kiutat jelentett. Magamat azóta is felelősnek érzem a fiatalember elkallódásáért és lecsúszásáért. Sokat tett a közösségért, az intézeti életért, hírnevünkért – túl sokat azért, hogy ennyire magára hagyjuk. Sokan hagyták egyszerre magára, és elerőtlenedett. Ennyit R. Attila sorsáról és csődbejutásáról.

Mikus Gyula

A GYERMEK- ÉS FIATALKORÚAK „BŰNÖZÉSÉNEK” NÉHÁNY KÉRDÉSE

A deviáns magatartásformák iránt megnyilvánuló érdeklődés a magatartásformák gyakoribbá és súlyosabbá válásával egyre nagyobb méreteket ölt. A társadalmi normáktól eltérő viselkedés vizsgálatával